

QUO VADIS TRANSLATIO? MŰFORDÍTÁS ÉS SZAKFORDÍTÁS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA TÜKRÉBEN

Beszámoló a XVIII. Miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciáról

Miskolci Egyetem Modern Filológiai Intézet

Miskolc, 2026. január 28.

Barna László

laszlo.barna@uni-miskolc.hu

Miskolci Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Modern Filológiai Intézet, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

<https://orcid.org/0009-0000-4480-3540>

A Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának Modern Filológiai Intézete, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE) és az MTA Miskolci Területi Bizottságának Nyelvtudományi Munkabizottsága 2026. január 28-án rendezték meg a *Quo vadis translatio? Műfordítás és szakfordítás a mesterséges intelligencia tükrében* című XVIII. Miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciát, amelyen összesen 29 színvonalas előadás hangzott el, és több mint 70 résztvevő volt jelen az online térben.

A tudományos tanácskozást a Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar dékánja, Illésné Kovács Mária és a MANYE elnöke, Prószyák Gábor nyitotta meg. A délelőtti folyamán öt rendkívül izgalmas plenáris előadást hallgathattunk meg, amelyek moderátora Magnuczné Godó Ágnes volt, a Miskolci Egyetem tanszékvezető egyetemi docense. Kappanyos András, a Miskolci Egyetem tanára és az MTA osztályvezető tudományos tanácsadója *Álmodik-e az élettől elzárt nyelv? – A műfordító feladata és a MI korlátai* című előadásában a Sapir–Whorf-problémához visszavezető gondolatmenetében arról beszélt, hogy a gépek számára elérhetetlen emberi tapasztalat nem pusztán érzéki, hanem nyelvi tapasztalat is, mégpedig mindenkinek

a maga anyanyelvén az, amely az irodalmi fordítások esetében többnyire a célnyelvet jelenti. Dósa Attila, a Miskolci Egyetem docense *Az MI által támogatott kreatív fordítás lehetséges stratégiái és tanulságai az új fordítási ökoszisztémában* című prezentációjában hasonlóan arra a kérdésre kereste a választ, hogy mire képes a gépi eszköz a műfordításban – miben lehet az hasznos segédeszköz, és mely pontokon vezethet félre. Dósa Attila gyakorlati szempontokat is megfogalmazott az MI produktív, de kritikus használatához. Fóris Ágota, a Károli Gáspár Református Egyetem tanára *Terminológia az MI korában. Tudásmegosztás és információmenedzsment* című előadásának célja annak bemutatása volt, hogy hogyan változik a terminológiakezelés a mesterségesintelligencia-alkalmazások korában. Lesznyák Márta, a Szegedi Tudományegyetem oktatója *MI a szakfordításban: aktuális tendenciák* című prezentációjának első részében a nyelvi iparban lezajló változásokat tekintette át, majd megvizsgálta, milyen következményei vannak ennek az átalakulásnak a fordítástudományi kutatásokra, illetve a fordítóképzésre, ezen belül pedig különös tekintettel az olyan fordítói kompetenciákra, mint a döntéshozatal, a promptolási stratégiák vagy az AI-tájékozottság (*AI literacy*). Vincze Veronika, a HUN–REN Mesterséges Intelligencia Kutatócsoport tudományos főmunkatársa *Mit tud az MI a fordításban?* című előadásában ugyanarra a következtetésre jutott, mint a konferencia korábbi előadói, Kappanyos és Dósa: bizonyos szövegek fordítása könnyen megvalósulhat az MI segítségével, ugyanakkor más, nagyobb kreativitást igénylő szövegek esetében még mindig szükségesnek látszik az emberi beavatkozás.

A délutáni előadások összesen hat szekcióba tagozódtak: a résztvevők egyidőben három különböző témát hallgathattak meg, az adott szekciók linkjeire kattintva. Az I. szekció a *Gépi fordítás és stilisztika* címet kapta, elnöke pedig Paksy Tünde volt. Cs. Jónás Erzsébet *Mit vizsgálhat a fordításstilisztika az MI korában?* című előadása – a délelőtti plenáris szekció prezentációihoz hasonlóan – olyan kérdéseket vett górcső alá, mint hogy az irodalmi fordítás mit ad vissza az eredetiből, mit tesz hozzá, min módosít, és mindezt milyen okok mentén teszi. A befogadói jelentésképzés a percipiáló valóságélménye, tapasztalása miatt sok esetben más lehet, mint a forrásnyelvi nyelvhasználati kultúráé. Cs. Jónás arról is beszélt, mit tud ezzel kezdeni az MI. Pethő József *A stílus a gépi fordításban: elvárások és lehetőségek* című előadásában szépirodalmi szövegek segítségével arra a kérdésre kereste a választ, hogy napjainkban a fordítások esetében – különös tekintettel a gépi fordításokra – milyen elvárásokat fogalmaznak meg a befogadók, a műfordítók és a releváns fordítástudományi szakirodalom, a stílusra vonatkozóan.

A *Mesterséges intelligencia és fordítás/Reáliák fordítása* címet viselte a II. szekció, amelynek elnöke Mátyás Anikó volt. Bakti Mária és Robin Lee Nagano közös előadásukban azt vizsgálták, hogy *Milyen eszközöket és stratégiákat alkalmaznak a fordítószakos hallgatók a kultúraspecifikus elemek fordítása során?* Az általuk bemutatott eredmények azt mutatják, hogy kereséskor a hallgatók egynyelvű és kétynyelvű online szótárakat is használnak, a kultúraspecifikus elemek magyar megfelelőinek megtalálásához pedig elsősorban a Google keresőjét veszik igénybe. Bajzát Tünde *Amerikai gasztronómiai kulturális reáliák magyar fordítása GPT-alapú és NMT-modellekben* című prezentációjában azt mutatta be, hogy milyen fordítási stratégiákat alkalmaznak a címben említett modellek az amerikai gasztronómiai reáliák fordítása során, mely modell kezeli jobban a kulturális beágyazottságot, illetve melyik hajlamosabb a félreértelmezésre és a hallucinációra.

A III. szekció *A fordítás elméleti és gyakorlati kérdései/Fordítóképzés* címet viselte, amelyen Barna László elnökölt. Heltai Pál *A fordítás határai* című előadása a következő kérdéseket vetette fel: fordítás-e a szó szintű fordítás? Fordítás-e a mentális fordítás? Valóban fordítás-e az, ami fordításnak látszik? Miért keltik ezek a szövegek azt a benyomást, hogy fordítások? Van-e határ eredeti szövegalkotás és fordítás között? Heltai az előadásában amellettt érvelt, hogy a fordítás nem eszszencialista, hanem konstruktivista fogalom: lényegében, ahogy Toury állítja, fordítás az, amit fordításnak tekintünk. Robin Edina, Eszenyi Réka, Sereg Judit és Szilárd az *E-tanulás a fordítóképzésben: hallgatói és oktatói perspektívák* című előadásából megtudhattuk, hogy a sikeres távoktatás kulcselemei: az interakció tudatos fenntartása, az átgondolt időbeosztás, a szervezés és a rendszeres, részletes visszajelzés. A szakmai kompetenciák mellett felértékelődnek az e-pedagógiai készségek, valamint a digitális tanulói közösség kialakítása, amely biztosítja az oktatói „jelenlétet” és támogatja a hallgatók optimális fejlődését. Dobos Csilla *A nyelven belüli fordítás szerepe az intraperszonális kommunikációban* című előadása arra kívánt rávilágítani, hogy a tudatos átkezezésnek – mint az intralingvális fordítás egyik típusának – a segítségével, hogyan lehet megváltoztatni a belső beszédet. Mindez azért is aktuális kérdés számunkra, mert a modern képpalkotó eljárásoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy az intraperszonális kommunikációban megnyilvánuló kognitív torzítások és mérgező narratívák éppen ugyanolyan negatívan hatnak a mentális egészségre, mint egy valós beszédpartner bántó, agresszív vagy gúnyos megjegyzései.

Délután a Paksy Tünde által vezetett IV. szekciót a *Mesterséges intelligencia és irodalmi fordítás* témája köré gyűlt előadások tették ki. Bazsóné Sörös Marianna *Kreativitás mint fordítói döntéshozatal. Elias Canetti Die gerettete Zunge magyar fordításának elemzése a mesterséges intelligencia tükrében* című előadása a regény magyar fordításának egyes részleteit vetette össze a mesterséges intelligencia által generált fordításváltozatokkal abból a célból, hogy feltárja: miben ragadható meg a műfordítói kreativitás, és hol húzódik a statisztikai valószínűségeken alapuló nyelvgenerálás határa. A kutató amellettt érvelt, hogy a mesterséges intelligencia a műfordításban nem versenytárs, hanem tükör, amely megmutatja, hol húzódik az automatizálhatóság határa, és mi teszi a műfordítást alapvetően emberi alkotótevékenységgé.

Paksy Tünde *Rainer Maria Rilke, Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Christoph Rilke című elbeszélésének magyar fordításairól* című előadásában a címben szereplő mű első két, 1917-ben megjelent fordításszövegét (Kállay Miklós és Franyó Zoltán munkáját) hasonlította össze. Prezentációjában Paksy megemlítette a szöveg további négy magyar fordítását is, s azokat a paratextusok, a felütés és a versforma szempontjából is összevetette.

Mátyás Anikó az V. szekció előadója és egyben elnöke is *Szakfordítás és nyelvoktatás a mesterséges intelligencia tükrében* címmel tartotta meg előadását. A szekcióban Eszenyi Edina, *Rómából Strasbourgba: a mesterséges intelligencia lehetőségei és korlátai az európai jogi szakfordításban* című prezentációjában a gyakorló, európai szintű jogi szakfordító szemszögéből vizsgálta a mesterséges intelligencia lehetőségeit és korlátait, kiemelten magas presztízsű jogi szövegek fordításában. Néhány nagyobb horderejű ügyet példaként említve –például a szervezett bűnözés, a közéleti szereplők ügyei, a kulturális örökség védelme – mutatta be az MI alkalmazhatóságának határa-

it. Eszenyi arra a következtetésre jutott, hogy a Rómából Strasbourgba vezető úton a fordítás irányát továbbra is az emberi szakértelem határozza meg. Farkas János és Hajdu Zita *A metakogníció hatása és jelentősége az MI technológiák által támogatott üzleti angol nyelvtanulásban* című előadásában olyan kérdésekkel foglalkozott, hogy hogyan segítheti az MI a metakognitív készségeket, és ezáltal a szakmai és szaknyelvi kommunikációs kompetenciákat, illetve, hogy mi is pontosan a szaknyelvoktató feladata a nagy nyelvi modellekkel rendelkező világunkban.

Az utolsó, VI. szekció a *Média, fordítás és nyelvtanulás* címet kapta, levezetője pedig Magnuczné Godó Ágnes volt. Szabómihály Gizella *Az MI lehetséges szerepe a helyi közigazgatás kétnyelvűsítésében Szlovákiában* című prezentációjának fontosabb megállapításai szerint az MI által készített fordítások, szóhasználatukban és stílusukban eltérnek a helyi önkormányzat által készített magyar szövegektől, és leginkább magyarországi mintákat követnek. Utólagos ellenőrzésük főként a tulajdonnevek és a rövidítések miatt feltétlenül szükséges. Gazdag Vilmos *A háborús helyzethez kötődő államnyelvi elemek megjelenése a kárpátaljai magyar sajtóban* című előadásában azokkal – az orosz–ukrán fegyveres konfliktushoz kapcsolódó – államnyelvi elemekkel (beleértve a betű- és mozaikszavakat is) foglalkozott, amelyek aktív használatúak a kárpátaljai magyar sajtóanyagokban.

A konferencián elhangzott előadások alapján megállapíthatjuk: a fordítással foglalkozó kutatók egyetértenek abban, hogy a nagy nyelvi modellek – első ránézésre akár milyen kompetensnek is tűnnek egy-egy szöveg átültetése során – nemcsak a széles konnotációs horizonttal rendelkező, poliszém irodalmi szövegek esetében használhatatlanok, hanem még az egzaktabb szakszövegek esetében is. Épp emiatt szükséges továbbra is kritikus szemmel lektorálnunk a gépi fordításszövegeket. A konferencia szűkebb szervezőbizottságát a Miskolci Egyetem részéről Dobos Csilla, Mokrainé Orosz Angéla, Robin Nagano és Barna László alkotta; feladataik közé tartozott a konferencia témájának kidolgozása, a plenáris előadók felkérése, a program összeállítása, az absztraktkötet szerkesztése, valamint a technikai támogatás biztosítása. A konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata az *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 2026. évi első számában jelenik meg. A konferencia részletes programja, illetve az absztraktfüzet az alábbi linken érhető el: <https://fordito.uni-miskolc.hu/konferencia>